

УДК 336.531.2:338.432(477)

Ю. А. Кучеренко,
аспірант, Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Yu. Kucherenko,
Postgraduate Student of Sumy National Agrarian University, Sumy

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF ECOLOGIZATION OF AGRO ENTERPRISES

У статті досліджується специфіка інвестиційної діяльності в підприємствах агропромислового комплексу, пов'язана з залученням у процес виробництва природного ресурсного потенціалу. Проаналізовано зарубіжний і вітчизняний досвід інвестування в діяльність сільськогосподарських підприємств, виявлено резерви екологізації сільськогосподарського виробництва та проблеми, пов'язані з використанням інтенсивних агротехнологій. З урахуванням переходу до екологічно збалансованого сталого розвитку аграрної сфери, запропоновано впровадження еколого-економічного інвестування, що здатне забезпечити кількісне нагромадження якісних змін у елементах системи екологізації агровиробництва та призведе до більш досконалого способу природокористування. Змінено підходи щодо критеріїв оцінки результатів інвестиційної діяльності в аграрній сфері та спрогнозовано її соціально-еколого-економічні результати.

The article explores the specifics of investment activity in agroindustrial enterprises associated with the involvement of the natural resource potential in the production process. The foreign and domestic experience of investing into the activity of agricultural enterprises has been analyzed, reserves of agricultural production ecologization and problems associated with the use of intensive agrotechnologies have been identified. Taking into account the transition to an ecologically balanced sustainable development of the agrarian sector, introduction of ecological and economic investment, which is capable of providing quantitative accumulation of qualitative changes in the elements of the system of ecological agricultural production and will lead to a more perfect method of nature management. The approaches to the criteria for evaluating the results of investment activity in the agrarian sector have been changed and its socio-ecological and economic results are projected.

Ключові слова: сталий розвиток аграрної сфери, екологізація сільськогосподарського виробництва, соціально-еколого-економічні результати інвестування в аграрну сферу.

Key words: sustainable development of agrarian sphere, ecologization of agricultural production, socio-ecological and economic results of investing in agrarian sphere.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вирішальною умовою успішної інвестиційної діяльності підприємств в умовах ринку є ефективне вкладання додаткового капіталу, бо інвестиційні ресурси виступають як об'єкт управління. Тому процес інтенсифікації інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на мікро- та макrorівні повинен бути керованим. Активізувати інвестиційну діяльність можливо на засадах планування, яке є важливою ланкою в структурі організаційно-економічного механізму.

Необхідність оцінки екологічної складової інвестиційного проекту ґрунтується на принципах соціально-етичного маркетингу та регулюється Законами України та нормативними актами. Потенційний інвестор оцінює виробничий процес з точки зору охорони навколишнього середовища та природоохоронних заходів, що повинні гарантувати дотримання умов проекту:

— мінімізацію кількості викидів, що відповідають екологічним нормам України;

- відсутність токсичних та шкідливих речовин;
- збереження та покращання якості землі;
- раціональне використання та зменшення обсягів залучених в експлуатацію природних ресурсів;
- зменшення викидів забруднювальних речовин в оточуюче середовище.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження зарубіжного і вітчизняного досвіду інвестування екологізації агропромислових підприємств, розвиток аграрної сфери в цілому набули актуальності. Під різними кутами зору цю проблему розглядають як вітчизняні П.Т.Саблук, П.П.Руснак, О.Ф.Балацький, Б.М.Данилишин, Я.Б.Олійник, Л.І.Катан, А.А.Жигір, В.А.Борисова так і зарубіжні вчені П.Камерон, К.Хенінгсен. Однак на нинішній час відсутній системний підхід до вивчення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів інвестування екологізації сільськогосподарських підприємств.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — обґрунтування переваг інвестування екологізації сільськогосподарських підприємств, розробка класифікації критеріїв оцінки соціально-еколого-економічних результатів інвестиційної діяльності в аграрній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У структурі організаційно-економічного механізму інтенсифікації інвестиційного процесу в АПК центральне місце займає управління всіма аспектами інвестиційної діяльності підприємства. Воно включає в себе управління інвестиційним проектом, економічні та фінансові важелі. В процесі аграрної реформи на підприємствах відбулися зміни у формах власності та господарювання, поступово змінюються методи управління інвестиційними процесами. Аналіз роботи підприємств АПК показав, що найкращі результати там, де кадри опанували нову систему господарювання, де чітко дотримуються технологічних вимог та враховують потреби ринку.

Відносини в аграрному інвестиційному процесі регулюються системою економічних, фінансових та інших важелів, що застосовуються через механізми оподаткування, фінансову, цінову та амортизаційну політику, фінансову допомогу у вигляді дотацій, субвенцій, субсидій і бюджетних позик, державні норми і стандарти, регулювання участі інвесторів у приватизації проведення експертиз інвестиційних проектів та інші заходи.

Переважна більшість елементів механізму управління інвестиційною сферою є загальнодержавними і поширюються на агропромисловий комплекс як на невід'ємну ти мни національної економіки. Виходячи з цього, окремі складові механізму управління інвестиційною діяльністю в АПК необхідно розглядати як загальнодержавну функцію.

Потреби в інвестиціях у виробничу аграрну сферу досить значні, тому важливо забезпечити мобілізацію всіх можливих інвестиційних ресурсів. У результаті аналізу існуючих джерел та методів фінансування інвестицій встановлено, що головним критерієм оптимізації співвідношення між власним, залученим та позичковим капіталом повинно бути забезпечення високої фінансової стійкості підприємств та максимізація суми прибутку від інвестиційної діяльності. Вибір методів фінансування інвестицій дозволяє розрахувати пропорції в структурі джерел інвестиційних ресурсів. Найпоширенішими, на нашу думку, є повне самофінансування, акціонування, кредитне фінансування, лізинг та змішане фінансування.

Класичною формою самофінансування є власні кошти вигляді прибутку та амортизації. У країнах з розвинутою ринковою економікою рівень самофінансування досягає 60% та більше. Аналіз стану кредитного забезпечення вітчизняних підприємств аграрного виробництва показав, що за 2010—2017 рр. спостерігається тенденція до зниження процентних ставок, проте ціна за кредитні ресурси на даний час перевищує рівень беззбитковості інвестицій. Сільськогосподарські підприємства, як правило, не володіють високоліквідною майновою заставою, що не дає можливості забезпечити значних позик для придбання основних засобів. Внаслідок цього довгострокове кредитування сільськогосподарських підприємств відбувається на рівні 5—10% від загальної суми наданих позик. Тому потрібно провести докорінні ринкові перетворення у фінансово-кредитній системі.

Важливим напрямом інтенсифікації відтворювальних процесів в АПК є технічне переоснащення сільськогосподарських підприємств, забезпечення можливості придбання мінеральних обрив, пестицидів та інших засобів захисту рослин; розвиток індустрії зберігання та локальної переробки сільськогосподарської продукції, застосування високоінтенсивних сортів сільськогосподарських культур вітчизняної та зарубіжної селекції, розведення тварин високої генетики. В сучасних умовах позитивно вирішити цю проблему можливо новим для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників шляхом — через лізинг, який за своєю економічною сутністю є вкладанням коштів на поворотній основі в основний капітал; за своїм змістом — це кредит, який надається лізингодавцем у формі устаткування.

Сучасний розвиток аграрної економіки стає все більш екологічно орієнтованим. Складна екологічна ситуація в сільському господарстві характеризується відсутністю цільових фінансових ресурсів, призначених для відтворення природного ресурсного потенціалу АПК. Еколого-економічні проблеми в аграрній сфері є наслідком домінування пріоритетів екстенсивного розвитку сільського господарства в минулому, відсутності ефективної політики екологізації агропромислового виробництва.

Ефективним шляхом вирішення проблем екологічного розвитку аграрної сфери є активізація інвестиційної діяльності з метою фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій, проведення заходів для збереження довкілля. Однією з державних програм підтримки і розвитку аграрного виробництва

тва є програма інноваційної та інвестиційної політики уряду, яка вимагає створення єдиної системи ефективних екологобезпечних форм господарювання, здатних викликати у працівників сільського господарства зацікавленість у високопродуктивній праці. Визначальним чинником має стати інноваційний менеджмент, спрямований на забезпечення такого способу функціонування керованої системи аграрного виробництва, що дозволить створити сприятливі умови для залучення інвестицій з метою дотримання параметрів екологічно збалансованого сталого розвитку аграрної сфери.

Мета еколого-економічного інвестування, спрямованого на підвищення економічної ефективності ведення сільськогосподарського виробництва з урахуванням екологічних інтересів, на наш погляд, повинна полягати у переході системи аграрного виробництва на якісно новий рівень, що відповідає сучасним вимогам розвитку суспільства. Сутність такого переходу — кількісне нагромадження якісних змін у елементах системи екологізації агровиробництва, нове структурне поєднання яких у їх взаємозв'язку і взаємодії призведе до більш досконалого способу природокористування в цій галузі.

Досвід країн з розвинутою економікою свідчить, що сфера агробізнесу є привабливою для інвестицій, оскільки на продукцію аграрної сфери завжди є стійкий попит, який не має тенденції до зниження, а сама сільськогосподарська продукція (на відміну від технологій її виробництва) ніколи не застаріває технічно і технологічно, що підтверджено еволюційним процесом економічного розвитку.

Найважливішим напрямом інвестування природного ресурсного потенціалу АПК, на нашу думку, спрямованих на інвестування заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів, бо земля є незамінним та територіально обмеженим засобом виробництва. Власність землі покращуватися за умов правильної агротехніки — одна з відмінних характеристик рис ґрунту. Економічне дослідження категорії родючості ґрунту дозволяє сприймати цю якість землі як об'єкт виробничих відносин, необхідний для активного включення її у систему розширеного відтворення. Саме це і визначає екологічну спрямованість земельної реформи — ефективне раціональне використання земельних ресурсів та їх відтворення. Точні дані щодо економічних втрат внаслідок деградації сільськогосподарських земель одержати дуже складно. В США загальна вартість ерозії сільськогосподарських ґрунтів в 1997 р. складала 44 млрд дол. В Україні подібні дослідження

не проводились. Однак без глибокого системного вивчення процесів розвитку, використання і відтворення земельних ресурсів неможливий процес підвищення інвестиційної привабливості Сільськогосподарських підприємств.

У розвинених країнах світу економічний аналіз деградації ґрунтів має тривалу історію. Перші спроби моделювання базувалися на рівні господарства та полягали в аналізі розміщення ресурсів та інвестиційних рішень суб'єктів підприємництва, що найбільш підходить для виявлення прямих причин деградації ґрунтів. Застосовувалися економічні моделі, які пояснюють причини та наслідки деградації ґрунтів в рамках ринкових законів, і таким чином забезпечують зв'язки між проблемою та інструментарієм її вирішення. У основу цих моделей полягають два питання: як зміни у цінах на сільськогосподарські товари вплинуть на рішення агропідприємців щодо вживання заходів з подолання процесів деградації ґрунтів та яку роль повинні відігравати економічні та фізичні зв'язки між сільським господарством та іншими сферами економіки при оцінці шкоди від ерозії ґрунтів.

Хоча вплив екологічних умов на виробництво ще недостатньо досліджений, ці умови вже починають відігравати все зростаючу роль у системі планування сільськогосподарського виробництва. Мета еколого-економічного планування — не тільки визначити умови, необхідні для збільшення виробництва, але й забезпечення балансу між виробництвом та довкіллям, де землі відводиться головна роль. У сфері сільськогосподарського природокористування основна увага повинна приділятися екологічним аспектам землекористування — охороні земельних ресурсів від забруднення та відновленню деградованих земель з метою забезпечення можливості їх подальшого ефективного використання теперішнім та майбутніми поколіннями, що потребує інвестування природного ресурсного потенціалу АПК [1].

У розвинених країнах склалася ситуація, що як тільки акцент у моделюванні та менеджменті природокористування перемістився з оптимального виснаження земель до їх сталого використання, характеристика процесу деградації ґрунтів як проблеми оптимального виснаження надлишкового ресурсу піддали переоцінці. Було розроблено моделі, які передбачають здійснення інвестицій у поліпшення якості ґрунтів, де припускається, що якість ґрунтів може бути збільшена за рахунок дещо нового погляду на проблему деградації ґрунтів, а сільськогосподарські землі вважаються ви-

Таблиця 1. Економічна оцінка агротехнології бездефіцитного балансу гумусу на 1 га при вирощуванні озимої пшениці у Сумській області

Агрокліматичні зони	Оцінка продукції за рахунок природної родючості, грн	Агротехнологічні показники агротехнології бездефіцитного балансу гумусу			
		Вартісна оцінка, грн			Коефіцієнт ефективності агротехнології (гр.5/гр.3)
		бездефіцитного балансу гумусу, грн	додатково одержаної продукції, грн	прибутку за рахунок агротехнології	
Поліська	380,8	97,0	420,0	323,0	3,32
Перехідна	546,0	85,0	392,0	307,0	3,61
Лісостепова	739,2	72,0	364,0	292,0	4,05

робленим а не початковим ресурсом, аналогічно до всіх інших видів ресурсів, що розглядаються у сільському господарстві. Отже, проблеми деградації та реабілітації ґрунтів є проблемою аналізу інвестиційного оновлення, змодифікованого на взаємозв'язок якості ґрунту та відповідних інвестицій.

Інвестиції у покращання ґрунтів розширюють спектр можливостей агропідприємців з огляду на розміщення продукції та ресурсів. Крім вибору технологій та культур, проблема оптимізації зараз включає розміщення ресурсів між різними видами продукції та майбутньою якістю земель. Попередні моделі являли собою особливі випадки, коли вважалося, що дії агропідприємців можуть тільки виснажувати землю, хоча і в різному ступені, залежно від продуктивного та технологічного вибору. Емпірична значущість цього "нового" погляду на деградацію ґрунтів стає очевидною, враховуючи реакцію агропідприємців на економічні зрушення зовнішнього походження.

Проблема управління родючістю ґрунтів досить складна і маловивчена, але в сучасних умовах в Україні є найбільш раціональним шляхом одержання дешевої та екологічно чистої продукції без зовнішніх інвестицій. Дослідження показали можливість заміни відсутніх зовсім або недостатніх органічних добрив тваринного походження рослинним шляхом:

— поповнення вмісту гумусу в ґрунті через використання соломи зернових культур та іншої побічної продукції;

— зміни структури посівних площ з метою збільшення площ багаторічних трав;

— вирощування сидератів.

Природна родючість — це родючість, за рахунок якої можна без додаткових заходів її підвищення одержати певний урожай при умові дотримання вимог технологій. За сприятливих агрокліматичних умов природна урожайність зернових культур, вирощених у Сумській області, у лісостеповій зоні 26,4 ц/га, перехідній зоні — 19,5 ц/га, поліській зоні 13,6 ц/га. Розрахунок економічної ефективності застосування агротехнологій бездефіцитного балансу гу-

мусу показує, що найбільша ефективність у лісостеповій зоні, порівняно поліською і перехідною (табл. 1).

Водночас важливим напрямом еколого-економічного інвестування є

переробна галузь, що надасть можливість суттєво збільшити частку переробленої, екологічно чистої сільгосппродукції в загальному обсязі її реалізації, скоротить витрати на її транспортування, зменшить кількісні та якісні збитки від перевезення і зберігання, розширить асортимент. вартість додатково одержаної продукції більша на менш родючих землях.

Пріоритетне і цілеспрямоване створення нових, реконструкція і модернізація діючих підприємств переробної промисловості сприятиме прискоренню окупності капіталовкладень та інтенсифікації процесу концентрації капіталу. Адже, як свідчить практика, нестача сировини і продукції є наслідком недостатніх обсягів інвестицій у ресурсоємні технології, що і породжує нестабільність в агропромислових комплексах.

По мірі посилення контролю з боку урядових структур за землекористуванням та станом довкілля розвивається екологічне підприємництво — особлива, специфічна форма суспільно-корисної діяльності, сутність якої полягає у відтворенні ресурсного потенціалу АПК. Економічна доцільність екологічного підприємництва очевидна: це, перш за все, повернення "втрачених" для суспільства природних благ до сільськогосподарського ресурсного обігу, залучення раніше недоступних ресурсів. Стимулом для розвитку екологічного підприємництва в аграрній сфері є екологічне інвестиційне податкове стимулювання — залучення інвестицій у екологічно чисті технології та обладнання за допомогою податкових методів. При визначенні інвестиційної привабливості екологічно орієнтованих підприємств важливу роль грає оцінка економічної ефективності залучення інвестицій. Інтегрована оцінка соціального екологічного та економічного результату інвестиційної діяльності в АПК може бути розроблена за умови що соціальні та екологічні результати, які виражені натуральними показниками, можна оцінити вартісними [2]. Однак специфічні особливості сільськогосподарського виробництва ускладнюють соціальну, економічну та екологічну оцінку ефективності інвестицій в

Рис. 1. Класифікація критеріїв оцінки соціально-еколого-економічних результатів інвестиційної діяльності в аграрній сфері

АПК. До найважливіших з них слід віднести нерівномірність використання техніки в часі, структурні зміни ґрунту (водно-повітряний режим, протиерозійна стійкість, розвиток мікрофлори та зоофауни), вплив ряду біологічних факторів, насамперед, хімічний склад повітря в тваринницьких приміщеннях, що супроводжується підвищеним вмістом забруднюючих речовин (аміаку, сірчаного водню, вуглекислого газу) та ін. Соціальні результати в аграрному виробництві мають свій прояв не відразу, а через лаг. Крім того, вони формуються опосередковано, через рослинний та тваринний світ. Спочатку вплив піддається оточуюче середовище повітря, ґрунт, вода, які в свою чергу в зміненому вигляді діють на рослинний і тваринний світ, а останні — на людину через продукти споживання. Прояв соціально-еколого-економічних результатів інвестиційної діяльності в аграрній сфері за критеріями оцінки відображено на рисунку 1.

Наведена класифікація дозволяє оцінити комплекс соціально-еколого-економічної результативності інвестиційної діяльності в АПК, тобто існує реальна можливість встановлення ступеня впливу кожного критерію на ефективність інвестицій.

ВИСНОВКИ

Оптимальним варіантом інвестування агропромислового виробництва буде такий проект, який є економічно ефективним та відповідає вимогам критеріїв оцінки соціально-еколого-економічної ефективності.

Мотивація до залучення інвестицій у виробництво та природний ресурсний потенціал АПК

залежить від фінансової стабілізації, гнучкості та стимулюючої направленості податкової політики, завершеності реформування форм власності. Створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрній сфері та активізація інвестиційної діяльності всіх господарських суб'єктів, враховуючи сучасне фінансове та матеріально-технічне становище підприємств аграрної сфери, потребують вирішення завдання якісної зміни підходів до управління АПК у цілому, кожної його галузі та господарюючого

суб'єкта, їх адаптації ринкових умов. Тому необхідно формування дієвого механізму управління інвестуванням відтворення ресурсною потенціалу АПК з урахуванням екологічної складової, адекватного умовам сучасного економічного стану, враховуючи специфіку агропромислового виробництва, здатного створити економічно вигідні умови для стимулювання накопичення аграрного капіталу та росту ефективності його використання, що можливо за рахунок розвитку екологічного агропідприємництва.

Література:

1. А.І. Економічне забезпечення сталого розвитку аграрної сфери: монографія. — Суми: Видавництво "Довкілля". — 2012. — 451 с.

2. Малік М.Й., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 3—12.

References:

1. Katan, L.I. (2012), *Ekonomichne zabezpechennia staloho rozvytku ahrarnoi sfery* [Economic Sustainable Development of the Agrarian Sphere], Publishing house Environment, Sumy, Ukraine.

2. Malik, M.Yu. and Khvesik, M.A. (2010), "Sustainable development of rural areas on the basis of regional nature management and ecologically safe agro-industrial production", *Economy of agroindustrial complex*, vol. 5, pp. 3—12.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018 р.